

Szpitala i lazarety Powstania Styczniowego

Wersja opracowania 0.18 – 4.4.2020

Niniejsze opracowanie jest skrótem, opracowywanym dynamicznie podczas prac nad bazą informacji o powstańcach. Najnowsza wersja jest podmieniana na stronie Katalogu Powstańców Styczniowych www.powstanie.okiem.pl

Podświetlenia oznaczają umieszczenie precyzyjnej potwierdzonej lokalizacji w interaktywnej mapie – Szlak 1863 – www.szlak.okiem.pl

Wszelkie uzupełnienia można nadsyłać przez prosty formularz w Katalogu lub na adres mailowy Fundacji „Genealogia Polaków” genealogia@okiem.pl

Zaraz po wybuchu powstania styczniowego Stefan Bobrowski naczelnik m. Warszawy z ramienia władz powstańczych zwrócił się do dra Władysława Stankiewicza z żądaniem zorganizowania służby lekarskiej. Dr Stankiewicz ustalił pierwszą pomoc, po czym wobec szybko wzrastającej działalności powstańczej utworzono Komisję Lekarską przy Wydziale Wojny; weszli do tej Komisji prof. Girsztowt jako prezes, d-rzy Władysław Stankiewicz i Feliks Sommer, od maja 1863 r. dr. Ludwik Januskiewicz a potem dr Włodzimierz Dybek i dr K. Kaczkowski. Komisja ta wydała instrukcje dla lekarzy przy oddziałach i szpitalach oraz zamianowała lekarzy wojewódzkich i powiatowych, a potem kierowała całą służbą sanitarną. [1]

Służba lekarska w czasie Powstania była narażona na ogromne represje. Zakazana była pomoc rannym a nawet posługa pochówku. Kto by się dopuszczał tych czynów narażał się na zabicie lub przynajmniej zesłanie. Z tego powodu lazarety urządzano po kryjomu w warunkach bardzo

skromnych, często w piwnicach, strychach i szopach. Wiele lazaretów umieszczano w klasztorach gdzie chory mógł uchodzić za zakonnika. Lekarze i chirurdzy często nie pozostawali na stałe z obawy przed represjami i z wielkiej potrzeby lecz docierali chwilowo przemieszczając się od dworów do plebanii i od klasztoru do folwarku. Takimi objazdowymi chirurgami byli pomiędzy innymi: prof. Girsztowt, dr. Władysław Stankiewicz, dr. Stanisław Markiewicz, dr. Konstanty Karwowski, Izidor Kopernicki.

W pracach szpitali i lazaretów z dużym zaangażowaniem i narażeniem życia brały udział kobiety, żony, matki, narzeczone powstańców, często osoby z rodzin bogatej szlachty, mieszcanki lub z rodzin oficjalistów dworskich. Na przykład w szpitalu w Sokalu i lazarecie w Walawce pomagały panie z okolicznych dworów jak też należące do stowarzyszenia „Klaudynek” mieszkanki Lwowa. W Królestwie działała organizacja „Piątek”, m.in. Narcyza Żmichowska. Każda z piątki miała za zadanie założyć nową piątkę i nieść pomoc. Komitet pomocy pań działał też w Krakowie założony przez Olę Koziebrodzką, w zaborze pruskim gdzie działała Emilia Sczaniecka, W Wielnie – „Wincentynki” pod przewodnictwem hrabiny Plater, w Żytomierzu – wspierając chorych i więźniów, w Lublinie na Zwierzyńcu działa p. Sierakowska, a także na Podlasiu. W Grodnie panie utworzyły „Koło Polek” gdzie najbardziej aktywne były panie Bogatkowa i Romerowa. Wiele oddziałów miało swój odpowiednik w organizacji kobiecej.

Transport rannych do szpitala powstańczego w klasztorze.

Lista znanych szpitali i lazaretów

1. **Baranów**, woj. lubelskie - czasowy po bitwie pod Żyrzynem na kilkadziesiąt łóżek, urządzony w domach prywatnych mieszczan [1][2]
2. **Bodzentyn** - Po bitwie pod Jeziorkiem (29.10.1863) - gen. mjr Czengery, zezwolił na pozostawienie w pobliskim miasteczku Bodzentyn ciężko rannych powstańców, sankcjonując de facto powstanie lazaretu i zgodził się na skierowanie tutaj lekarza Józefa Orłowskiego (1839-181) i felczera Abrameckiego. W końcowej fazie powstania do lazaretu w Bodzentynie

z rozbitych oddziałów przybywali ranni i chorzy powstańcy, wielu z bronią. Przekazywali ją felczerowi do ukrycia, lub przesłania do obozów powstańczych. Prawdopodobnie któryś z nich składając zeznania przed ppłk. Jabłońskim (oficer 25. Smoleńskiego pp) świadomie lub przypadkowo zadenuncjował postępowanie felczera. Abramecki został aresztowany (maj 1864), uwięziony w kieleckim więzieniu, osądzony i zesłany na osiedlenie w Syberii. Specjalistyczne operacje dokonywał tu Władysław Stankiewicz. Leczył się tu m.in. Stefan Frycz, Karol Frycz, Antoni Gajerski, Leon Kahane, Franciszek Kotarba, Stanisław Szkadłobowicz (zmarł w listopadzie 1863).[2]

3. **Brody** – leczył tu czasowo Jan Chadzyński [2]
4. **Bychawa**, woj. lubelskie - czasowy na kilkanaście łóżek. [1]
5. **Chorzewice** - Przez pewien czas leczył tu Izydor Kopernicki [2]
6. **Cieszanów** – szpital gdzie przyjmowano również powstańców, mieścił się w dwóch budynkach, rannych trzymano też w domach dla uniknięcia donosu, chorymi opiekował się tu Piotr Krzczunowicz, Jan Chądzyński, pomagała Maria Reinbergerówna. Zmarli tu: Michał Adamski, Włodzimierz Chełmiński, Władysław Kazanecki, Jan Łapiński, Marceł Łazowski, Józef Łucki, Antoni Sosnowski, Adam Stanisławski, Marcin Szmiłański, Franciszek Szubartowski, Ludwik Tarnawiecki, hr. Kazimierz Tyszkiewicz, Wawrzyniec Zaborek, Jan Żaliński leczyli się m.in. Zygmunt Chmielewski. Aleksander Feduszyński (amputacja palców), Michał Fortkowski, Franciszek Ksawery Gebhard (amputacja ręki), Józef Piotr Horodyński, Krajcik (amputacja nogi), Czesław Królikowski, Franciszek Latkowski – wielu z nich rannych pod Kobylanką [2] Pomagały tu m.in. Pani Mniszecz z córką Aleksandrą.
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=108131>
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=108132>
7. **Częstochowa** - Szpital Miejski im Najświętszej Maryi Panny (prawd. inna lokalizacja niż obecnie). Przez pewien czas leczył tu Izydor Kopernicki [2]
8. **Częstocice**, woj. lubelskie - czasowy na kilkadziesiąt łóżek. [1]
9. **Działoszyce** - Przez pewien czas leczył tu Izydor Kopernicki [2]
10. **Fajslawice**, woj. lubelskie - utworzono czasowy szpital na kilkadziesiąt łóżek w gorzelni fajslawickiej. Pracowały tu m.in. dwie siostry Kołczakowskie[1][2]
11. **Gąska**, woj., podlaskie - na kilka łóżek czynny przez dłuższy czas. [1]
12. **Gombin**, woj. mazowieckie – kilkanaście łóżek, funkcjonował dłuższy czas[1]
13. **Góra Kalwaria**, woj. mazowieckie – kilkadziesiąt łóżek, funkcjonował dłuższy czas[1]
14. **Górki Klimontowskie** – szpital w pałacu Ledóchowskich, założony przez hr. Karolinę, 30 łóżek (Być może tożsamy z lazaretem w Klimontowie). Leczyli się m.in. ranni z oddz. Czachowskiego po bitwie pod Rybnicą 20.10.1863 [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=54644>
15. **Grójec**, woj. mazowieckie – kilkadziesiąt łóżek, funkcjonował dłuższy czas[1]
16. **Iłża**, woj. sandomierskie - na kilkadziesiąt łóżek czynny przez dłuższy czas. [1]
17. **Izbica**, woj. mazowieckie – kilkadziesiąt łóżek, funkcjonował dłuższy czas[1]
18. **Janów**, woj. lubelskie - na 50 łóżek czynny przez dłuższy czas. [1]
19. **Jaśniszcze**, k. Podkamina – budynek folwarczny, dawna szkoła, Maria Białecka zam. Rubczyńska urządziła tu szpital [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=105216>

20. **Kielce, Karczówka** - w okresie powstania styczniowego Klasztor na Karczówce pełnił funkcję punktu kontaktowego i lazaretu.[2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=109711>
21. **Kleczew** – lazaret polski, leczył się tu Makowski zabrany przez Moskali do ich lazaretu w Koninie [2]
22. **Klimkiewiczów**, woj. sandomierskie - czasowy na kilkanaście łóżek. [1]
23. **Klimontów**, woj. sandomierskie - ul. Krakowska 1, lazaret powstańczy na 40 łóżek, funkcjonował od 20 października 1863 r. do stycznia 1864 r. [1]. Naczelnym lekarzem był tu przez 3 miesiące Jan Biesiadecki. Szpital odwiedzał także Władysław Stankiewicz. Leczył się tu m.in. Ferdynand Bielces. Zmarło 15 powstańców rannych w bitwie pod Rybnicą 20.10.1863[2] Leczyli się ponadto Antoni Naglicki, Teofil Siwiec [2] Szpital mieścił się nad apteką należącą do Słomskiego, który opiekował się rannymi i zaopatrywał we wszelkie lekarstwa i bandaże.
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107299>
24. **Koło**, - w 1863 w budynkach klasztornych mieścił się lazaret, w który zmarł z ran m.in. Kazimierz Unrug. Przez pewien czas leczył tu Izydor Kopernicki [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107279>
25. **Koniecpol** – w nieistniejącym dzisiaj szpitalu w 1863 leczył się św. Adam Chmielowski [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107111>
26. **Konin** – lazaret moskiewski, przeniesiono tu Makowskiego
27. **Koprzywnica**, woj. sandomierskie - czasowy na jesieni 1863 roku na kilkanaście łóżek. [1]
28. **Kraków** – najwięcej rannych przyjmował szpital św. Ducha.
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107302>
29. **Kraków** – Hotel Saski, drugi szpital powstańczy
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=105103>
30. **Krasnystaw** – zmarł tu Władysław Lipowski lat 19, zapewne w wyniku ran odniesionych w potyczce pod Wielkopolem, także Władysław Romanowski [2]
31. **Kraśnik**, woj. lubelskie - stały na kilkadziesiąt łóżek, funkcjonował przez dwa lata. [1]
32. **Kruszyna** – tajny lazaret urządzony po bitwie pod Wąsoszem. Leczył się tu m.in. de la Croix [2]
33. **Krzyszowice**, stary szpital - Wybudowany w 1829 przez Zofię Potocką na terenie Łazienek. W czasie Powstania 1863 zapewne tu leczono rannych w zorganizowanym lazarecie. [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107238>
34. **Kurozwęki**, woj. sandomierskie – szpital ss. Szarytek na kilkadziesiąt łóżek funkcjonował przez cały czas powstania styczniowego. [1] Leczyli się tu m.in.: Wincenty Buba, Wodzyński, Jan Puc, Franciszek Witkowski, Walenty Kotarski, Józef Węgliński, Józef Tought, Julian Ufniarski, Jan Ogonek, Franciszk Kubiczek [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=104519>
35. **Lubcza** – pała Wielowiejskich
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=109386>
36. **Lututów** - Przez pewien czas leczył tu Izydor Kopernicki [2]
37. **Lwów** – Szpital miejski.
38. **Łuków**, woj., podlaskie - O. O. Bernardynów na kilkadziesiąt łóżek, czynny przez czas powstania styczniowego. [1]

39. **Maciejowice**, woj., podlaskie - na kilkadziesiąt łózek, czynny przez dłuższy czas. [1]
40. **Mienia**, woj. mazowieckie – kilkadziesiąt łózek, funkcjonował dłuższy czas[1]
41. **Milanów**, woj. lubelskie - szpital stały na kilkadziesiąt łózek, czynny przez cały czas powstania. [1]
42. **Nowa Wieś** – udzielały się tu Julia Winnicka, Zuzanna Witulska i panna Karolina.
43. **Ojców** – chwilowy lazaret dla chorych zorganizowany w grotach w pobliżu wsi. Później przeniesiony na zamek do Pieskowej Skały [2]
44. **Opczno** - Budynek, w którym mieścił się szpital, do którego trafiali powstańcy z pola bitew oraz pobliskiego więzienia. [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=108588>
45. **Opole Lubelskie**, woj. lubelskie - stały na kilkadziesiąt łózek, funkcjonował przez dwa lata. [1]
46. **Ostrowiec Świętokrzyski** – obecnie w miejscu lazaretu pomnik [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=104629>
47. **Pieskowa Skała** – szpital polowy na II piętrze zamku zorganizował tu Józef Orłowski z UJ, z pomocą farmaceuty Suchorzewskiego, Zuzanny Heleny Czaplicowej i jej zięcia Konstantego Wrotnowskiego [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=2788>
48. **Pińczów**, woj. krakowskie - lazaret na kilkadziesiąt łózek, czynny przez dłuższy czas. Po bitwie pod Górami leżało tu 35 powstańców i 13 Moskali. [1] Karol Bratkowski 18.marca raniony, leżał 3 miesiące w lazarecie w Pińczowie. Zmarli: Jan Berkowski, Władysław Bratkowski, Franciszek Kowarzyk, Grzegorz Doras (ranny pod Mierzwinem). Pomagała m.in. [2]
49. **Piotrkowice** k. Chmielnika – leżał tu Jan Chwalibóg ranny w bitwie pod Jeziorkiem [2]
50. **Płochocin**, woj. mazowieckie– szpital powstańczy, kilkanaście łózek, czynny od czerwca 1863 [1]
51. **Puławy**, woj. lubelskie - na kilkadziesiąt łózek, czynny przez czas powstania. [1]
52. **Radoszewice** – lazaret we dworze w czasie Powstania 1863 miejsce zaopatrywania powstańców i lazaret. Właścicielem był wtedy Ludwik Niemojowski [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107070>
53. **Rudniki** - Przez pewien czas leczył tu Izydor Kopernicki [2]
54. **Sandomierz**, woj. sandomierskie - na kilkadziesiąt łózek czynny przez dłuższy czas. [1]
55. **Secemin** - w 1863 lazaret we dworze gdzie zwożono rannych i zabitych powstańców. Zmarli tu Gustaw Saski, Konstanty Rychter, Szymon Adamski, Stanisław Orzechowski, Karol Metzel i 3 innych. [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107051>
56. **Siemiatycze** - W tym miejscu znajdował się pałac Anny Jabłonowskiej, w którym w czasie powstania został urządzony szpital. 7 lutego 1863 roku pałac wraz z 26 rannymi powstańcami spłonął. Pozostały tylko sfinksy, które strzegły ruin. Obecnie w budynku wzniesionym na miejscu pałacu swoją siedzibę ma Starostwo Powiatowe [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=109132>
57. **Siemno**, woj. sandomierskie - na kilkadziesiąt łózek czynny przez dłuższy czas. [1]
58. **Skórzec** – klasztor oo. Marianów. Za pomoc i leczenie powstańców klasztor został zlikwidowany, ojcowie pieszo szli do więzienia siedleckiego, a później zostali przesiedleni na

Litwę. Przeor został zesłany na Sybir. [3]

<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=106461>

59. **Słomków** – tymczasowy lazaret, Zmarł tu w dniu 13.05.1863 Kazimierz Tułodziecki, po odniesieniu ran w bitwie pod Nową Wsią. [2]
60. **Słupca** – lazaret, gdzie zmarł m. Ks. Atanazy Karwowski, ranny 7.7.1863 [2]
61. **Sokal** – szpital w budynkach klasztor oo. Bernardynów, na czas zimy z powodu niemożliwości ogrzania celi, przeniesiony do Walawki [2] „W lazarecie u oo. Bernardynów zastałyśmy urządzenie wzorowe, a rannych znacznie już lepiej się mających — prawie sami lekko ranni. Przez jeden dzień byłam dyżurną.” (czerwiec 1863 – [Z. Romanowiczówna – Z dni krwi i łez]) Administrację trzymała Klara Majewska, ciągle pracowała Flora Sturmo, pomagały p. Komorowska z córką Aleksandrą, dwie panie Polanowskie, Rulikowska, Przygodzka, Sołowijowa, Henryka Sturmo i in. [Z. Romanowiczówna – Klaudynki]). Leczył tu się m.in. Mieczysław Krajewski.
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=104670>
62. **Stobnica** – w lazarecie zmarli: Julian Głuchowski, Józef Kubarzewski, Antoni Madurski (lub Makurski), Józef Sowiński [2], leczyli się Cielecki, Kubaszewski, Madurski, Głuchowski, Antoni Kapel, Steczkowski, Reger, Wężowicz, paszyński, Niesiołowski, Butrymowicz, Brozyna, Wilczyński, Piotr Grabowicz, Zygmunt Kowalski, Jan Tładnik, Juliusz Woies, Karol Orzechowski [2]
63. **Strzelno** – lazaret mieścił się w zespole klasztornym (ob. zespół ponorbertański). Zmarli tu Antoni Płachecki, Władysław Skrzydlewski. [2] Organizatorka: Emilia Szczaniecka.
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107281>
64. **Szczebrzeszyn**, woj. lubelskie – szpital Sióstr Miłosierdzia na kilkadziesiąt łóżek czynny przez czas powstania. [1]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107283>
65. **Szczekociny** – Bruno Dąbski, ranny w bitwie pod Obiechowem, odesłany do lazaretu w Szczekocinach, jeszcze nie wyleczony, wzięty przez Moskali i zesłany na Syberię. W drodze życia dokonał. [2]
66. **Tarnów** – zmarł tu 26.2.1863 Stanisław Taborski, z ran odniesionych w potyczce powstańczej [2].
67. **Uniejów** - Przez pewien czas leczyl tu Izydor Kopernicki. Roger Ziotecki spędził tu pół roku ranny w nogę.[2]
68. **Walawka** - Przysiółek Ilkowic. Własność: Dzieduszycki. W zimie 1863/4 przeniesiono tu szpital z Sokala dla rannych powstańców. [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=106856>
69. **Warszawa** – lazaretem kierowała Emilia Szczaniecka. Ofiarnie pomagały siostry zakonne m.in. Joanna Swartz, Regina Pliszko [2]
– Szpital Jana Bożego
– Szpital św. Łazarza
– Szpital Dzieciątka Jezus – przełożona sióstr Aleksandra Kłoczewska
– Szpital św. Ducha Panien Marcinkanek – przełożona sióstr Falicysyima Olszewska
– Szpital św. Rocha
70. **Wąchock** – lazaret w klasztor oo. Cystersów [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107278>
71. **Wilno** – Klasztor oo. Dominikanów przy kościele św. Jakuba i Filipa. Pierwszy szpital na Litwie, zsekularyzowany w 1808. Miejsce śmierci jednego z przywódców powstania styczniowego -

- Zygmunta Sierakowskiego. Ratowała tu rannych m.in. Paulina Karkocka. [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=104385>
72. **Wrząca** - Własność Grodzicki. Miejsce bitwy z 11.16.1863 oddziału Pągowskiego. Zginęło i zmarło z ran wielu powstańców, w tym dowódca. W oficynie dworskiej urządzono lazaret. Tadeusz Grodzicki za pomoc został zesłany na Syberię. [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107089>
73. **Wysokie**, woj. lubelskie - k. Krasnegostawu, szpital na kilkanaście łóżek, urządzony we dworze, czynny przez dłuższy czas. Organizatorko pomocy była pułkownikowa Valentin. [2]
74. **Wójcin** - Magdalena z Niegolewskich Rekowska urządziła lazaret w swoim dworze (dawniej Wujcin) [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107289>
75. **Zagnańsk**, woj. sandomierskie – szpital parafialny na kilkadziesiąt łóżek czynny przez dłuższy czas. [1]
76. **Zaleszany**, woj. lubelskie – we dworze na kilkanaście łóżek, czynny przez dłuższy czas. [1]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=107282>
77. **Zwierzyniec**, woj. lubelskie - na kilkadziesiąt łóżek, czynny przez dłuższy czas. [1]
78. **Żabno** - szpital później przytułek dla ubogich. W czasach Powstania Styczniowego miejsce śmierci z ran dwóch powstańców - Feliksa Ruckiego i Władysława Chilewskiego [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=106959>
79. **Żarczyce** k. Małogoszcza, gm. Wygnanów – we majątku Franciszka Zaremby, przebywał tu Walenty Kamiński ranny i pojmany w bitwie pod Oksą 20.10.1863, oraz Jan Krzykała również po tej bitwie i Ignacy Zieliński po bitwie pod Małogoszczem. Zmarli: Aleksy Wincenty Oblas, Józef Pasak [2]
<https://genealogia.okiem.pl/mapa/mapa.php?numer=108013>

[1] Rudzki S., Zarys historii szpitalnictwa wojskowego w Polsce, Warszawa 1927

[2] Genealogia Polaków, w szczególności Światowy Szlak Powstania Styczniowego www.szlak.okiem.pl – oraz Katalog Powstańców Styczniowych www.powstanie.okiem.pl - źródła szczegółowe tam wyszczególnione

[3] Informacje nadesłane do strony Katalogu na Facebooku. Tam szczegółowe inf. o autorach.